

Biyolojik Örneklerin Hazırlanması, Nakledilmesi, Çalışılması: *Etik ve Etkinlik*

Prof. Dr. İbrahim C. Haznedarođlu
Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakóltesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı
Hematoloji Ünitesi Öğretim Üyesi

“Etik” ve “etkinlik” yaşamın her alanında birlikte yürüyen aktivitelerdir. Bu kavramlardan birinin mükemmelliği, diğerinin üst düzeyde gerçekleşmesini sağlar. “Etik” ve “etkinlik” kavramlarından herhangi birinin uç noktalarda sergilenmesi de tüm süreci olumsuz tarzda baltalayıcı ortamlar doğurur. Engizisyon mantığında bir “etik” anlayışı, son derece vahşi ve çıkış amacından uzaktır. “Etik” değerlerden uzaklığa tipik örnek olarak gösterilebilecek eski Nazi bilimsel aktiviteleri de sadece temel ahlaki değerlerden yoksunluğu değil, bilimsel aktivite değeri bakımından da çökmüşlüğü temsil eder. Çözüm her alanda olduğu gibi bu konuda da zıtlar arasındaki dengenin üstün düzenini kurmak ve uygulamaktır.

“ Bu konuyla ilgili günlük bilimsel akademik yaşamda gözlenebilecek en uç örnekler; 'etik dışı olmak bahanesiyle tembellik yatağında yatmak' ile 'temel insani ahlaktan bile yoksun davranış tarzlarıyla araştırmacılığa heveslenmek' arasında geçiş göstermektedir.”

Öğrencilik yıllarımızda moleküler tıp, klinik tıbbın geleceği olarak kabul edilirdi. Öğretim üyeliği yıllarımızda ise moleküler tıp günlük uygulamalı klinik tıbbın ve tıbbi araştırmaların bugünü olarak yaşanmaktadır. Klinik hematoloji tanı ve tedavi pratikleri, moleküler tıbbın yardımı olmaksızın gerçekleştirilemez. Hastanın tanısının konmasında, prognozunun tahmininde, tedavisinin planlanmasında, tedaviye yanıtın izlem ve gözleminde başrolde moleküler tıp yer alır. Buna en tipik örnek; Kronik Myeloid Lösemi (KML) hastalığıdır. Hastanın tanısının konulabilmesi için alınan biyolojik örneklerde t(9;22) translokasyonunun gösterilmesi, tedavisinde tirozin kinaz inhibitörleri (TKI) verilirken BCR-ABL füzyon transkripti düzeylerinin kantitatif monitörizasyonu, mutlak TKI yanıt-sızlığını gösteren T315I mutasyonu varlığında allojeneik kimerizm-bağlantılı immünoterapi arayışı kararı gibi klinikopatolojik korelasyonların kurulması moleküler yöntemler sayesinde olmuştur. Hem iyi hekimlik uygulamalarında hem de evrensel bilimsel araştırmaların gerçekleştirilmesinde klinisyen, ancak moleküler tıp alanında donanımlı bilimsel merkezlerin desteğiyle ayakta kalabilmektedir.

Klinik tıp alanında, biyolojik örneklerin rutin işlemlerde ve araştırma protokollerinde moleküler

yöntemlerle tayini yaşamsal önem kazandığında, hastadan alınan bu örneklerin ulusal ve/veya uluslararası laboratuvarlara nakledilmesi de öncelikli sorun haline gelmiştir. Konunun teknik ve etik problemleri iç içe girerek komplike boyutlara ulaşmıştır. Yazının başında belirtildiği gibi “etik” ve “etkinlik” kavramlarını bu sorunsal alanda da birlikte yürüterek en iyiyi yakalamak hedeflenmelidir. Uç yorumlara kaçıldığında alınan örneklerden insana yönelik biyolojik silahlar yapılması düşünceleri belki de abartılı olarak görülebilir. Ancak, ilgili biyolojik örnekten elde edilecek olan genetik bilginin mahremiyet ilkelerine özen gösterilmeden açıklanmasıyla ve genetik bilginin ait olduğu insanda sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunlar ortaya çıkarabileceğinin de göz ardı edilmesiyle “etik cinayetler” işlenebilir.

Aydınlatılmış Onam Formlarının, Biyolojik Materyal Transfer Anlaşmalarının ve diğer bürokratik uygulamaların yaşama geçirilmesinde yazının başında vurgulanan “etik” ve “etkinlik” kavramlarının birlikte düşünülmesi yaşamsaldır. Biyolojik materyallerin toplanması, saklanması ve değerlendirilmesinde zıtlıklar arasındaki dengenin üstün düzenini kurmak ve uygulamak esas olmalıdır. Dengeli bir yaklaşım, üst düzey mükemmelliği sağlar. Özellikle mevcut ağır bürokrasi, araştırmacıya yardımcı ek insan kaynakları sağlayarak çözümlenmelidir. Ayrıca, etik bürokratik kurumlar araştırmacı için ağır bir yük değil destekleyici nitelikte olmalıdır. Uç yorumlar, insana zarar veren ve bilimselliği de ortadan kaldıran sonuçlar doğurur. Karanlık bir dünyada bilimin mum ışığına duyulan gereksinim günümüzde daha da artmıştır. Ülkemizde gerek klinik bilimlerde gerekse moleküler bilimlerde son derece donanımlı ve yetkin bilim insanlarının ve bilimsel merkezlerin sayılarının artması, biyolojik materyallerin transferi konusunda gereken klinik-laboratuvar köprülerinin kurulması açısından umut verici niteliktedir. Bilimsel beyinlerin bürokratik kağıtlar sisteminde örselenmemesi için gereken altyapı ve yardımcı insan gücünün sağlanması öncelik arz eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.